MAKROIQTISODIY KO‘RSATKICHLAR BARQARORLIGINING HOLATI VA AYRIM MUAMMOLARI

СТАТУС И НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТАБИЛЬНОСТИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

STATUS AND SOME PROBLEMS OF MACROECONOMIC INDICATORS STABILITY

Abdisamatov Sh.A. *- katta o‘qituvchi, FarDU*

Abdullayeva Dilafruz Raximjon qizi *– Iqtisodiyot fakulteti I kurs magistranti, FarDU*

Annotatsiya*: Maqolada makroiqtisodiyotning nazariy asoslari, uning rivojlanish bosqichlari va evolyutsiyasi ko‘rib chiqilgan. Barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash nuqtai nazaridan asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlil qilingan. Uzoq muddatli o‘sish barqarorligini ta’minlash uchun kompleks institutsional va tarkibiy yondashuv zarurligi haqida tegishli xulosalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *makroiqtisodiyot, iqtisodiy o‘sish, YaIM, inflyatsiya, ishsizlik, byudjet taqchilligi, to‘lov balansi, barqaror rivojlanish.*

В статье рассматриваются теоретические основы макроэкономики, этапы ее развития и эволюции. Анализируются основные макроэкономические показатели с точки зрения обеспечения устойчивого экономического роста. Делаются соответствующие выводы о необходимости комплексного институционального и структурного подхода к обеспечению долгосрочной стабильности роста

Ключевые слова: *макроэкономика, экономический рост, ВВП, инфляция, безработица, бюджетный дефицит, платежный баланс, устойчивое развитие.*

The article examines the theoretical foundations of macroeconomics, its stages of development and evolution. The main macroeconomic indicators are analyzed from the point of view of ensuring sustainable economic growth. Relevant conclusions are drawn about the need for a comprehensive institutional and structural approach to ensuring long-term growth stability.

Keywords: *macroeconomics, economic growth, GDP, inflation, unemployment, budget deficit, balance of payments, sustainable development.*

Bugungi kunda iqtisodiy o‘sishning barqarorligi zamonaviy iqtisodiyot va davlat boshqaruvida markaziy o‘rinda turuvchi masala hisoblanadi. Milliy iqtisodiyotlarning o’zaro bog‘liqligini kuchaytiradigan globallashuv sharoitida makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash strategik ustuvor vazifaga aylanib bormoqda.

Iqtisodiy o‘sishning o‘zi barqaror rivojlanishni kafolatlamaydi. Ishlab chiqarish hajmining qisqa muddatli o‘sishi inflyatsiya bosimi, davlat qarzining ortishi, savdo nomutanosibligi va moliyaviy inqirozlar bilan birga bo‘lishi mumkin. Shuning uchun ham makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni tahlil qilish samarali iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish uchun juda muhimdir.

Ma’lumki, makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar - bu mamlakat iqtisodiyotining umumiy holatini aks ettiruvchi va uning rivojlanish dinamikasini baholash, tendentsiyalarni aniqlash va asosli strategik qarorlar qabul qilish imkonini beruvchi umumlashtirilgan miqdoriy xususiyatlar to‘plamidir.

Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarga yaIpi ichki mahsulot (YaIM), inflyatsiya, ishsizlik, byudjet taqchilligi, to‘lov balansi, iqtisodiy o‘sish va barqaror rivojlanish kiradi. Bu ko‘rsatkichlarning barchasi birgalikda milliy iqtisodiyotning holatini yaxlit tushunishga, uning barqarorligini baholashga va uzoq muddatli va muvozanatli o'sishni ta'minlash uchun iqtisodiy siyosat yo'nalishini aniqlashga imkon beradi.

O‘zbekiston milliy iqtisodiyotining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari so‘nggi yillarda barqaror o‘sishni ko‘rsatdi va mamlakatning hozirgi rivojlanish tendentsiyalarini aks ettiradi. Dastlabki statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2025-yilning

yanvar-dekabr oylarida O‘zbekiston Respublikasining yalpi ichki mahsuloti (YAIM) hajmi joriy narxlarda 1849,7 trln. so‘mni hamda 2024-yilning mos davri bilan taqqoslaganda real o‘sish sur’ati 7,7 % ni tashkil etdi. Bu mamlakat iqtisodiy siyosatining samaradorligini ta’kidlaydi.

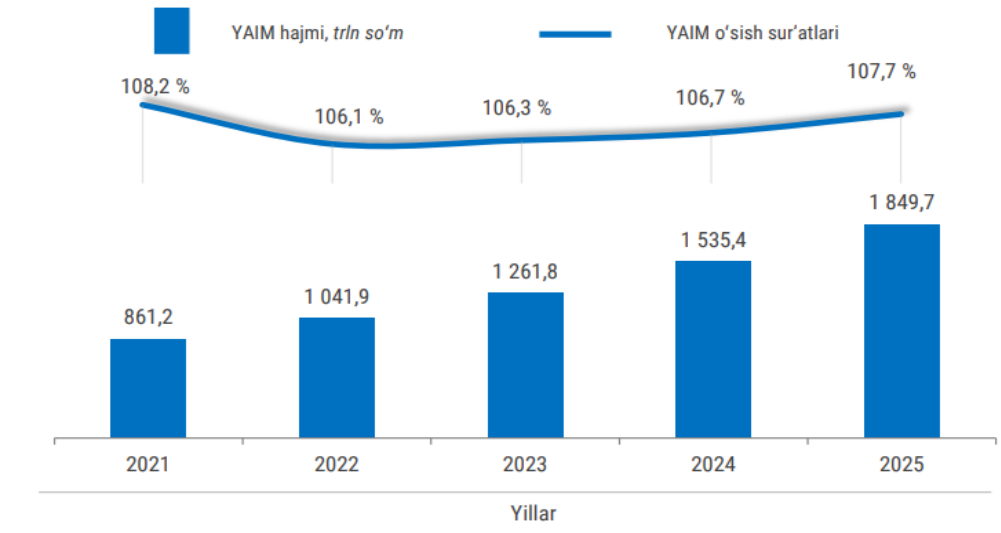

1-rasm. YaIM hajmi va o‘sish sur’atlari

Aholi jon boshiga YaIM muayyan davrda joriy narxlardagi YaIM hajmini mamlakatning o‘rtacha aholisi soniga bo‘lish orqali aniqlanadi.

Shuningdek, 2025-yil yakunlariga ko‘ra, aholi jon boshiga YAIM hajmi 48816,4 ming so‘mni hamda 2024-yilning mos davriga nisbatan real o‘sish sur’ati 5,7 % ni tashkil etdi. Taqqoslash uchun: 2024-yilda aholi jon boshiga YAIM hajmi 41306,7 ming so‘mni tashkil etib, 4,5 % ga o‘sgan edi.

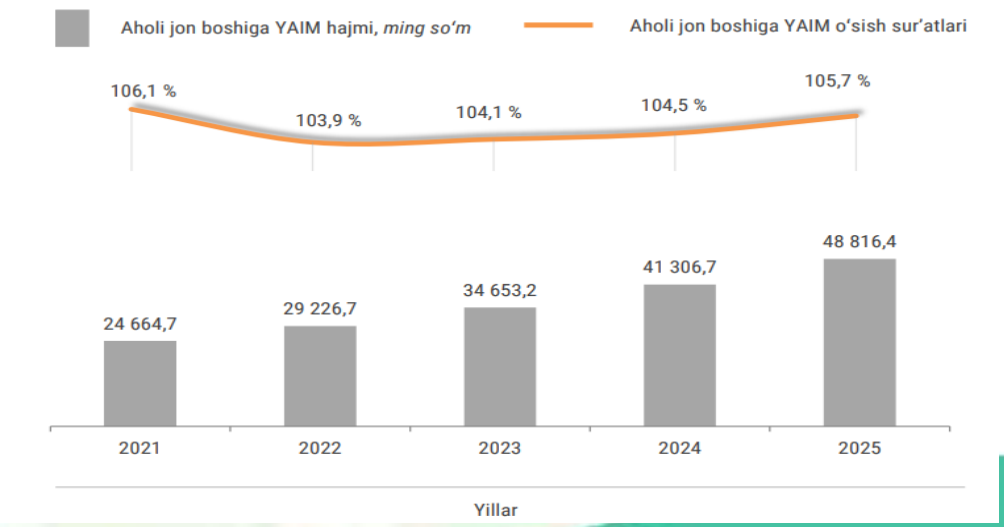

2-rasm. Aholi jon boshiga YAIM hajmi va o‘sish sur’atlari,

YaIM deflyator indeksi iqtisodiyotda narxlarning o‘rtacha o‘zgarishini ifodalaydi va nominal YaIM (joriy narxlardagi hisobot davri YaIM)ning real YaIMga nisbati orqali hisoblanadi.

Bu ko‘rsatkich 2025-yildagi narxlarga nisbatan 111,9 %ni tashkil etdi. YaIM deflyator indeksining eng yuqori ko‘rsatkichlari sanoat tarmog‘ida – 115,1 %, tashish va saqlash, axborot va aloqada – 113,0 % va boshqa xizmat tarmoqlarida – 112,1 % qayd etildi. Respublikaning o‘rtacha darajasidan past bo‘lgan deflyator indekslari qurilishda – 105,9 %, qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligida – 107,8 % hamda savdo, yashash va ovqatlanish bo‘yicha xizmatlarda – 108,8 % qayd etildi.

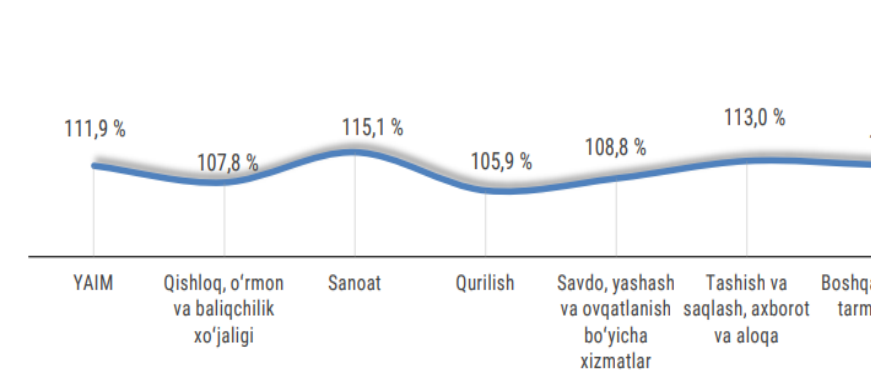

3-rasm. YaIMning iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha deflyator indekslari

Iqtisodiy o‘sish sur’ati iqtisodiyotning asosiy tarmoqlarida kuzatilgan ijobiy dinamika bilan bog‘liqdir. Iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha YaIMni ishlab chiqarish quyidagi jadvalda keltirilgan ma’lumotlar bilan ifodalanadi:

1-jadval.

Iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha YaIMni ishlab chiqarish

ISSN: 3060-4567

	Hajmi, *mlrd so'm*		O'sish sur'atlari, *% da*	YAIM o'sishidagi hissasi, *f.p. da*
	2024- yil yanvar-dekabr	2025- yil yanvar-dekabr		
YAIM – jami	1 535 431,7	1 849 650,0	107,7	x
shu jumladan:				
Tarmoqlarning yalpi qo'shilgan qiymati	1 475 010,2	1 768 139,4	107,7	7,4
qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi	272 224,4	306 294,2	104,4	0,8
sanoat	384 377,6	472 729,7	106,8	1,7
qurilish	107 113,9	129 224,1	114,0	1,0
savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar	176 808,3	215 494,4	112,0	1,4
tashish va saqlash, axborot va aloqa	115 533,9	149 508,8	114,5	1,1
boshqa xizmat tarmoqlari	418 952,1	494 888,2	105,4	1,4
Mahsulotlarga sof soliqlar	60 421,5	81 510,6	107,4	0,3

Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat hajmi YAIM umumiy hajmining 95,6 % ini tashkil etdi va 7,7 % ga o'sdi (YAIM mutlaq o'sishiga ta'siri 7,4 foiz punktni tashkil etdi). Mahsulotlarga sof soliqlarning YAIM tarkibidagi ulushi 4,4 % ni tashkil etdi va 7,4 % darajasida o'sish qayd etildi.

O'tgan yil yakunlariga ko'ra, O'zbekistonda yillik inflyatsiya darajasi 7,3 foizni tashkil etdi, bu 2024-yildagi 9,8 foizlik ko'rsatkichga nisbatan sezilarli darajada past bo'lgan. Narxlarning o'rtacha oylik o'sishi 0,6 foizni qayd etgan bo'lsa, aholi tomonidan sezilgan yillik inflyatsiya esa 12,0 foiz atrofida bo'lgan.

2025-yil davomida inflyatsiya pasayib borishi bilan real samarali almashuv kursi o'zining o'rta muddatli trendiga qaytishi kutilgan. Bu o'z navbatida norasmiy sektorning saqlanib qolishiga qaramay, ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy faollikning oshishini aks ettiradi.

Iqtisodiy o'sish - bu iqtisodiy rivojlanishning asosiy ko'rsatkichi bo'lib, mamlakatning turmush darajasini yaxshilash, bandlikni oshirish va global bozorlarda raqobatbardosh mavqeini mustahkamlash qobiliyatini aks ettiradi.

O'zbekistonda iqtisodiy o'sish barqaror ijobiy dinamika bilan tavsiflanadi. YaIMning real o'sishi 2024-yilda taxminan 6,5% ni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 5,9% va 2026-yilda 5,8% ni tashkil etishi prognoz qilinmoqda, bu iqtisodiy faollikning davom etishi va ichki va tashqi qiyinchiliklarga asta-sekin moslashishdan dalolat beradi. Inflyatsiya 2024-yilda taxminan 9,8% ni tashkil etgani holda, 2025-yilda esa 8-9% gacha pasayishi kuzatildi, bu esa narxlar bosimini jilovlash bo'yicha olib borilayotgan siyosatni aks ettiradi.

Mehnat bozorida ham ijobiy dinamika kuzatilmoqda: ishsizlik darajasi 2020-yildagi 10% dan ortiqdan 2024-yil oxiriga kelib 6,8% gacha pasaydi, garchi norasmiy bandlikning katta qismi saqlanib qolsa ham. Davlat qarzi o‘rtacha darajada qolmoqda - YaIMning taxminan 32-33% - bu nisbiy moliyaviy barqarorlikni va investitsiyalar va ijtimoiy dasturlar uchun imkoniyatlarni ta’minlaydi.

Iqtisodiyotdagi tarkibiy o‘garishlar ham o‘sishning barqarorligini mustahkamlashga hissa qo‘shadi. Sanoat va qishloq xo‘jaligining rivojlanishi bilan birga, ishlab chiqarishning mavqei mustahkamlanmoqda, xizmat ko‘rsatish va transport sohalari kengayib bormoqda, bu esa iqtisodiy rivojlanishning yanada muvozanatli modelini yaratmoqda.

Globallashgan dunyoda milliy iqtisodiy o‘sishning barqarorligi ularning tashqi va ichki qiyinchiliklarning uyg‘unligiga moslashish qobiliyati bilan belgilanadi. Zamonaviy global iqtisodiyot yuqori darajadagi o‘zaro bog‘liqlik bilan tavsiflanadi, bu esa alohida mamlakatlarning global moliyaviy, geosiyosiy, energetika va texnologik o‘zgarishlarga sezgirligini oshiradi.

Geosiyosiy beqarorlik ham iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Savdo cheklovlari, sanktsiyalar va xalqaro siyosiy muhitdagi o‘zgarishlar ta'minot zanjirlarini buzishi, tashqi bozorlarga kirishni cheklashi va eksport daromadlarini kamaytirishi mumkin. Bunday sharoitda moslashuvchan tashqi savdo strategiyasini ishlab chiqish va savdo sheriklarini diversifikatsiya qilish barqaror o‘sishni ta'minlash uchun juda muhimdir.

Energetika shoklari makroiqtisodiy barqarorlikka jiddiy tahdid solishda davom etmoqda. Global energiya narxlarining o‘zgarishi ishlab chiqarish xarajatlari, inflyatsiya va to‘lov balansiga bevosita ta'sir qiladi. Mahalliy energiya quvvatlarining rivojlanishi bilan ham iqtisodiyot tashqi muhitdagi o‘zgarishlarga sezgir bo‘lib qolmoqda, bu esa energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan keng foydalanishni talab qiladi.

Iqlim o‘zgarishi muhim omilga aylanib bormoqda. Ekstremal ob-havo hodisalari, qurg‘oqchilik va beqaror suv resurslari, ayniqsa yirik qishloq xo‘jaligi sektoriga ega mamlakatlarda qishloq xo‘jaligi, oziq-ovqat xavfsizligi va

daromadlarga ta'sir qiladi. O‘zbekiston uchun iqlim xavflari qishloq xo‘jaligi texnologiyalarini modernizatsiya qilish, suv resurslarini oqilona boshqarish va barqaror ishlab chiqarish usullarini joriy etishni talab qiladi.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish, elektron tijoratni rivojlantirish, katta ma’lumotlar va sun’iy intellektdan foydalanish unumdorlikni oshirishga va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga hissa qo‘shmoqda. Shu bilan birga, raqamlashtirish infratuzilma va inson kapitaliga katta investitsiyalarni talab qiladi. IT sektori, elektron hukumat va raqamli biznes platformalarining rivojlanishi iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish uchun asos yaratadi, ammo ta’lim va o‘qitishda tizimli islohotlarni ham talab qiladi.

Bunday sharoitda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash bir qator o‘zaro bog‘liq chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab qiladi. Huquqiy tizimni mustahkamlash, davlat boshqaruvining shaffofligini oshirish va tartibga solishni takomillashtirishga qaratilgan institutsional islohotlar investitsiyalar va tadbirkorlik uchun qulay muhit yaratadi. Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va professional qayta tayyorlash dasturlari orqali inson kapitalini rivojlantirish unumdorlik va innovatsiyalarni oshirishga yordam beradi.

Ilmiy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash, texnoparklarni rivojlantirish va startaplarni rag‘batlantirishga qaratilgan innovatsion siyosat iqtisodiyotni tarkibiy modernizatsiya qilish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Shu bilan birga, fiskal, pul-kredit va tashqi iqtisodiy siyosatni muvofiqlashtirish tashqi zarbalarning ta’sirini yumshatishga va makroiqtisodiy barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, bugungi sharoitda iqtisodiy o‘sishning barqarorligi davlatning institutsional islohotlar, inson kapitaliga investitsiyalar, raqamli transformatsiya va innovatsion rivojlanishni birlashtirgan izchil va muvofiqlashtirilgan siyosatni amalga oshirish qobiliyati bilan belgilanadi. Iqtisodiy boshqaruvga kompleks yondashuv global beqarorlik xavfini minimallashtirishga va uzoq muddatli, muvozanatli rivojlanishni ta’minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN MANBALAR RO‘YXATI

1. Macroeconomics — makroiqtisodiyot bo‘yicha zamonaviy darslik.

2. O‘zbekiston Iqtisodiyot va moliya vazirligining “Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish to‘g‘risida”gi hisobotlari.

3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.

4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari.